

Юліана Тиник

студентка гр. Ф-31,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Володимир Горин

ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО ПАТРІОТИЗМУ

Фінансовий патріотизм – нове поняття в економічному та політичному дискурсі, що передбачає відданість національним економічним інтересам при ухваленні фінансових рішень. В умовах глобалізації і зростання взаємозалежності економік країн світу фінансовий патріотизм набуває все більшої підтримки. Відповідаючи на запит суспільства, уряди намагаються захистити національні економічні інтереси, що впливає не тільки на темпи економічного розвитку, але й на рівень добробуту усіх верств населення.

Найперше, коли заходить мова про фінансовий патріотизм, його асоціюють із відповідними ідейними переконаннями та цінностями населення. Фінансовий патріотизм у цьому контексті визначають як усвідомлену фінансову поведінку населення, яке при ухваленні фінансових рішень для задоволення власних потреб узгоджує їх з інтересами власної країни до зміцнення національної економіки та фінансової системи, фінансової стабільності державних інституцій. На практиці фінансовий патріотизм населення може отримувати вираження у різних формах, зокрема в орієнтації на збереження власних заощаджень та здійсненні розрахунків у національній валюті, національно «свідомій» інвестиційній політиці населення, яка виявляється через збереження коштів у банківських установах з національним капіталом, інвестування заощаджень у боргові інструменти держави, вітчизняних компаній реального сектору економіки [3]. Однак, такий «патріотичний» підхід до фінансової поведінки можна визначити як певною мірою виправданий тільки у випадку, якщо національна валюта характеризується стабільністю курсу, а на фінансовому ринку домінують інституції з національним капіталом. В іншому випадку, така фінансова поведінка є ірраціональною, адже в умовах високих девальваційних та інфляційних ризиків заощадження у національній валюті швидко втрачатимуть свою реальну вартість, навіть з урахуванням накопичених відсотків за вищими процентними ставками.

Приміряючи ці висновки до вітчизняних реалій можемо констатувати, що незважаючи на доволі високі темпи інфляції та девальваційні ризики, громадяни України та вітчизняні компанії віддають перевагу збереженню заощаджень у національній валюті. При зростанні обсягів залишків за депозитними рахунками, впродовж 2014-2024 рр. спостерігається також поступальний тренд до збільшення частки депозитів саме у національній валюті. Це забезпечує стабілізуючий вплив на валютний ринок, підтримує стабільність гривні (рис. 1).

Щодо інших форм прояву національно «свідомої» інвестиційної поведінки населення, а саме інвестування заощаджень у фондові інструменти українських компаній і боргові інструменти держави, то вони відзначаються суперечливими

показниками. Впродовж усього періоду незалежності країни фондовий ринок перебуває фактично на початковій стадії розвитку, характеризується незначними обсягами та деформованою структурою торгів. З початком повномасштабної війни функціонування фондового ринку було тимчасово призупинене, а серед фінансових інструментів доступними залишились тільки військові облігації держави. Навіть із відновленням операцій з цінними паперами, цей ринок не виконує свого головного призначення, що полягає у перерозподілі фінансових ресурсів в економіці на користь перспективних її секторів. Зокрема, за 2024 рік обсяг торгів фінансовими інструментами на організованому фондовому ринку України склав 656,7 млрд грн, з яких 83,4% становили торгівельні операції з облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), на різні види корпоративних цінних паперів (акції та різні види облігацій) припало 1,6% обсягу торгів [1].

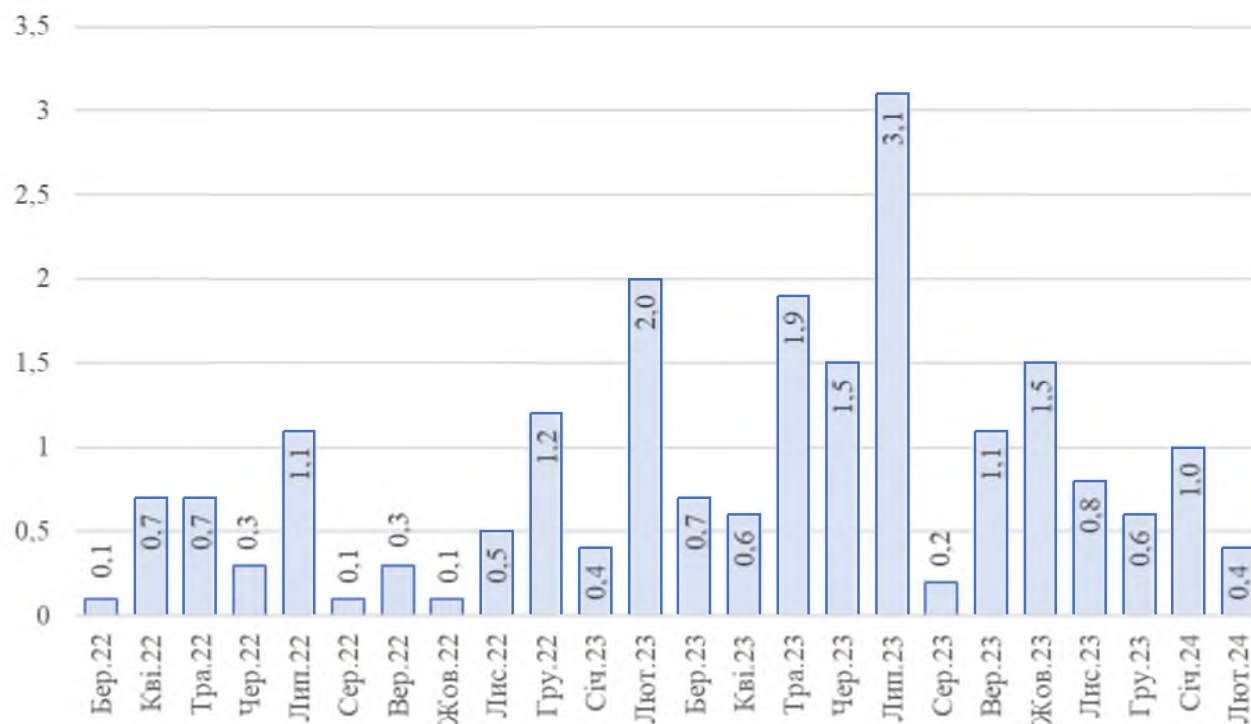
Рис. 1. Динаміка депозитів фізичних осіб та нефінансових корпорацій в Україні у 2014-2024 рр.

Джерело: побудовано за [4]

Інституційна нерегульованість, зокрема недостатній рівень захисту прав інвесторів, низька прибутковість, високі безпекові ризики знижують інтерес населення до інвестування у вітчизняній корпоративні цінні папери. Більш того, самі вітчизняні бізнес-структури не надто зацікавлені у вільному обігу власних цінних паперів через загрозу недружнього поглинання і рейдерства. Відповідно, говорити про низький рівень фінансового патріотизму населення у контексті купівлі вітчизняних корпоративних паперів недоречно, оскільки ця ситуація має об'єктивні причини. Також серед причин недостатнього розвитку фондового ринку нашої країни у науковій літературі нерідко визначають низький рівень фінансової грамотності населення. Зокрема, як свідчать результати опитування Gradus Research, у 2024 році понад 64% мешканців міст з населенням понад 100 тис. осіб визнавали, що у них бракує знань і розуміння для того, щоб інвестувати у

криптовалюти та інші цифрові активи. Разом з тим, більше чверті опитаних стверджували, що володіють криптовалютою, понад 44% мають депозит у банку [7]. Професійні інвестори також пов'язують інвестування коштів переважно з вкладенням у криптовалюти та зарубіжні фондові інструменти [5]. Це додатково підтверджує, що причини недостатньої уваги населення до корпоративних фондових інструментів на вітчизняному фондовому ринку пов'язані не стільки з низьким рівнем фінансової грамотності суспільства, як із нерозвиненістю цього ринку та більшою привабливістю інвестування в інші фінансові активи.

Разом з тим, у контексті оцінювання тенденцій фінансового патріотизму доцільно відзначити сплеск інтересу суспільства до купівлі військових облігацій як форми фінансової підтримки країни в умовах війни. Також варто зауважити зміну структури інвесторів у військові облігації, серед яких помітно збільшилась частка фізичних осіб, тоді як до повномасштабної війни населення практично не брало участі в операціях з купівлі державних облігацій (через високий «порог» входу, традиційну недовіру до держави як емітента та інші чинники). Проведене К. Степанович дослідження свідчить, що найбільшого розмаху попит населення на військові облігації досяг у середині 2023 року, а всього за його підсумками українці купили боргових зобов'язань держави на 14,4 млрд грн (рис. 2). Як зазначає Р. Бриль, на середину 2024 року обсяг ОВДП в обсягу склав понад 1,67 трлн грн, у тому числі 63,3 млрд грн становили облігації у володінні населення, 169,8 млрд грн – облігації, придбані нефінансовими корпораціями. Відповідно, сукупно частка населення і суб'єктів господарювання нефінансового сектору економіки в обсягах ОВДП, які перебували в обігу на середину 2024 року сягнула 14% [2].

**Рис. 2. Динаміка купівлі населенням військових ОВДП в Україні
у 2022-2024 рр., млрд грн [7]**

На наш погляд, підвищена увага населення до облігацій державної позики у воєнний час обумовлена не тільки патріотичними почуттями, але й раціональним розрахунком, оскільки такі боргові зобов'язання держави передбачають високу норму доходності. Зокрема, найнижчий номінальний рівень доходності за ОВДП, номінованих у гривні, які Україна емітувала у 2024 році становив 14,72% річних, а в середньому за рік цей показник перебував у межах 15-17%, подібні параметри доходності були збережені урядом також на початку 2025 року [6]. Для ОВДП, номінованих у доларах США рівень доходності у 2024 році коливався в межах 4,61-4,66% річних. Такі показники підтверджують, що в сучасних умовах ОВДП залишаються найбільш привабливим для інвестування фінансовим інструментом, що гарантує не тільки збереження коштів (оскільки державу традиційно вважають позичальником із найнижчим рівнем ризику), але й можливість їхнього реального прирощення завдяки перевищенню рівня доходності над показниками інфляції.

Вагомим чинником, який спричинив підвищення уваги населення до купівлі ОВДП в умовах воєнного часу стало також спрощення відповідних процедур. Враховуючи поступове зменшення обсягів фінансової підтримки з-за кордону, державою було вжито ряд заходів для «демократизації» державного боргу, тобто розширення доступу населення до боргових цінних паперів. Для цього право на їхнє розповсюдження було надане крім банків також небанківським фінансовим установам. Однак, більший вплив на зростання попиту населення на військові ОВДП України мала розробка відповідного сервісу для купівлі цих фінансових інструментів у державному мобільному сервісі «Дія».

Отже, аналіз інвестиційної поведінки населення показує, що, незважаючи на нерозвиненість фондового ринку та високі ризики, українці виявляють зростаючу готовність підтримувати державу через купівлю військових облігацій. Це свідчить про формування національно свідомого підходу до управління персональними фінансами, що поєднує патріотичні мотиви з економічною доцільністю.

Водночас низька залученість населення до інвестування у корпоративні цінні папери вітчизняних компаній пояснюється не стільки низьким рівнем фінансової грамотності, скільки об'єктивними структурними проблемами ринку: недостатнім захистом прав інвесторів, загрозами рейдерства, низькою ліквідністю та привабливістю альтернативних фінансових активів. Ці фактори обмежують можливості прояву фінансового патріотизму через підтримку українського бізнесу.

Проте важливим позитивним зрушенням стало спрощення доступу громадян до боргових цінних паперів держави, зокрема через цифрові сервіси. Це доводить, що фінансова підтримка держави є не лише актом патріотизму, а й раціональним вибором громадян. Для зміцнення фінансового патріотизму необхідні подальші кроки у реформуванні ринку капіталу, що забезпечать більшу прозорість, безпеку та привабливість інвестування у національні активи. Розвиток таких механізмів сприятиме економічній незалежності країни та зростанню довіри громадян до фінансової системи України.

Список використаних джерел:

1. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
2. Бриль Р. Українці збільшили інвестиції у військові облігації на 5 млрд грн за місяць – Мінфін. URL: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/ukraintsi-zbilshyly-investytsii-u-viiskovi-oblihatsii-na-5-mlrd-hrn-za-misiats-minfin>
3. Горин В. П., Квасниця О. В., Романків А. А. Тенденції фінансування бюджетного дефіциту та пріоритети боргової політики України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. №9. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2152/2179>
4. Депозити, залучені депозитними корпораціями. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
5. Інвестиції в фондовий ринок: куди вкладати у 2025 році. URL : <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/investiciy-v-fondovyy-rynok-kuda-vkladyvat-v-2025-godu/>
6. ОВДП, що перебувають в обігу. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ovdp-shho-perebuvajut-v-obigu>
7. Опитування: чверть українців володіє криптовалютами. URL: <https://forklog.com.ua/news/opytuvannya-chvert-ukrayintsiv-volodiye-kryptovalyutamy>
8. Степанович К. Як змінювалась динаміка обсягів купівлі військових облігацій з початку воєнного стану. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3841462-ak-zminuvalas-dinamika-obsagiv-kupivli-vijskovih-obligacij-z-pocatku-voennogo-stanu.html>